

comique). Vendar med temi komičnimi operami menda ni nobene, ki bi se mogla meriti z Gayevo, ki se loči od njih tudi po tem, da ni imitacija, temveč parodija prave opere. To je duhovita, villonovsko obešenjaška ljudska igra s petjem in godbo, vsebujoča tudi neprikrito ost proti podkupljivi birokraciji, hudomušno nam predstavlja londonskega policijskega načelnika, v resnici pa apaša in intimusa tolovajskega poglavarja. Zaradi te satirične tendence je bilo delo v 18. stoletju v Angliji dalje časa prepovedano. Njegovo dejanje je preprosto dejanje ljudske igre, hkratu pa parodija opere: Mladi Mackie, vetrnjaški poglavar londonskih tolovajev, ljubi Polly, hčerko beraškega poglavarja Feachuma ter jo prav tako vara po bordelih, dokler ga njegove ljubosumne ljubice in njegov »intimus« ne spravijo v roke pravici: ta »Pravica« pa je ljudomila, saj ga reši, ko stoji že pod vešali. Konec ni toliko melodramatičen kot ironičen. Bert Brecht je staremu tekstu dodal nekaj svojih, nekaj Villonovih in Kiplingovih pesmi, ki se pojejo kot songi in dajejo vsej arhaični igri sodoben poudarek.

Naša vprizoritev je zanimiva tako igralsko kakor inscenatorsko. Ansambel je moral prevzeti precej težko nalogo; za našega dramskega igralca, ki ni kvalificiran niti pevsko niti plesalsko, je petje in igranje ob spremljavi orkestra že majhna bravura. Ansambel pa je v tem oziru pokazal nepričakovano prožnost in gibčnost. Pred nami se v živahnem tempu — omogoča ga primitivno izkonstruiran »vrtilni oder« za hitro menjavo pozorišč — vrste scene, polne vetrnjaške in obešenjaške romantike, beraške eksotike in poezije »z dna«, ki jim daje orkester z muziko Kurta Weila še svoj poudarek. Vendar pušča vprizoritev — morda prav zaradi tega eksotično-romantičnega nastrojenja — človeka nekoliko praznega, nerazgibanega. Neenakomerno se giblje med šlagerjem in resnično umetnostjo, med larpurlartizmom, zunanjim artizmom in nekoliko nejasno izraženo osnovno tendenco: opravičenjem tudi najbednejše človeške kreature. V celotni vprizoritvi je več mode kot umetnosti, več teatra kakor življenja, manj odkritosti kakor poze. **Vladimir Pavšič**

T. G. MASARYK KOT LITERARNI KRITIK

Vsakega, ki prebira Masarykove filozofsko-znanstvene in publicistične spise, kar preseneti njegova velika razgledanost po svetovnih literaturah od staroklasične vse do najmodernejše dobe. Iz njegovih številnih citatov, parafraz in psihološko-analitičnih ekskurzov, posebno pa iz njegovega teoretičnega spisa O študiju pesniških del in še drugih razprav iz 80. in 90. let preteklega stoletja je razvidno, da je više cenil umetnost in predvsem leposlovno literaturo kakor pa znanost in da je tudi literarni kritiki pripisoval prav tako kakor literaturi sami isto moderno-prosvetljsko in socialno funkcijo, ker jih je tesno združeval s filozofijo, s sociologijo. Tako so mnoge njegove razprave prav tako filozofske in sociološke kakor tudi literarno kritične.

Literarno kritiko je Masaryk negoval zelo zgodaj in nadvse živahno. Metodološko mu je pomenila predvsem analitično delo, ker se z analizo

služi sintezi: z razborom tega, kar imamo pred seboj, dospeti k umevanju celote. S tako pojmovano empirično kritiko je hotel pospešiti razvoj umetnosti in tudi leposlovnne literature. Glavni smoter mu je bil vseskozi progresiven, glavna naloga pa odkrivati v umetniku in v njegovem delu človekovo dušo, smisel življenja in sveta.

Masaryk je kot kritik zasledoval v literaturi predvsem idejo, vsebino, ne oziraje se, vsaj spočetka ne, skoraj nič na formo. Toda Masaryk-kritik ne bi bil duh velike koncepcije in glasnik psiho-fizične harmonije, če bi bil za vedno ostal gluhi in slepi za najbolj konkretno prvino vsakega umetniškega dela, namreč za njegovo formo. Tako se je tudi v njegovi literarni kritiki sčasoma izkristaliziralo prepričanje, da je tudi forma vendarle značilen, organičen del vsakega leposlovnega umotvora.

Masarykova literarna kritika je izvirala iz njegovega reformno-idejnega realizma, iz njegovega konkretnega pojmovanja življenja in tudi literature. Ta duh reformnega realizma pa ga je še usmerjal, baviti se predvsem z literarno sodobnostjo. Zato je tudi kot kritik pristopal k literaturi z drugimi interesi in metodami kakor pa s filološko-formalističnimi in z literarno zgodovinskimi, ki so še zmeraj veljale ne le v čeških, temveč tudi skoraj v vseh svetovnih literarnih ocenah. In ker je literarno kritiko združeval, kakor je bilo že omenjeno, s filozofijo, posebno s sociologijo in etiko, je morala tudi ona biti resnična, odgovorna ter stvarno in moralno dejavna.

Tako je bil Masaryk tudi kot literarni kritik med prvimi, ki je v duhu angleških in francoskih teoretikov ter ruskih kritikov krčil pot novi, namreč znanstveni literarni kritiki v češki literaturi 80. in 90. let preteklega stoletja. S tem pa je češko literarno kritiko obenem emancipiral od že zastarele, a še zmeraj prevladujoče nemške herbar-tovske formalistične poetike.

In prav v tem je obenem tudi močno vplival na prerod takratne češke literarne zgodovine. S svojim poudarkom sodobnosti jo je odvrčal od pretiranega historizma (v drugih slovanskih literaturah ni bilo v tem oziru nič bolje, tako je na primer izvrstna Pypinova Zgodovina ruske književnosti segala le do Puškina in Gogolja), s svojim interesom za vsebino in idejo jo je odvrčal od pretiranega filologiziranja in formalističnega estetiziranja in s svojo kritično prakso ji je kazal nove znanstvene metode, posebno psihološko-analitično in komparativno, ker jo je učil gledati češko literaturo pod zornim kotom svetovnih literatur in svetovnih idejnih gibanj.

Masarykov nastop v češki literarni kritiki se seveda ni izvršil brez bojev prav tako s starejšimi literarnimi generacijami, priznavajočimi večinoma še gesla romantike, ki jo je pobijal, kakor tudi z mlajšo generacijo Češke Moderne, v katere naturalizmu, simbolizmu in dekadenci je razen ostankov in novih poganjkov romantike še zavračal njih brezidejnost, anarhizem, l'art pour l'artizem ter moralno laksnost. Mladi in stari pa so mu obratno soglasno očitali njegovo preveč tendenčno, utilitaristično in puristično pojmovanje literature, stari pa še vrhu tega njegovo odtujenost rodoljubnim domačim tradicijam.

Toda kljub vsemu je bil Masaryk že takrat izrazita avtoriteta češke

literarne kritike, ki je znala odpirati nove probleme in dajati iniciativo k njih reševanju, bodisi pogosto le v polemičnem smislu. In kot taka literarna avtoriteta je proti koncu preteklega in v začetku našega stoletja mnogo vplival tudi na jugoslovansko, posebno hrvaško in slovensko kritiko in literarno zgodovino.

Tudi kot prezident si je Masaryk ohranil svež odnos do leposlovne literature, o čemer nam pričajo ne le njegova povojna dela, temveč tudi njegovi številni stiki z domačim in inozemskim literarnim svetom. Čeprav v svojem zadnjem razdobju ni nastopal več kot aktiven literat in kritik, je vendar iz njegovih spisov, javnih in neoficialnih izrekov povsem razvidno, da mu je literarna kritika še zmeraj pomenila reformno sredstvo in da je prav v zadnjem svojem stadiju v marsičem še poglobil svoje prejšnje pojmovanje literature, zlasti pa v formalnem in umetniškem oziru.

Masaryku je vedno bila kritika le eno izmed sredstev v njegovih bojih za idejo in njen napredek. In prav v tem imamo tudi dokumentacijo za njegovo karakteristiko kot filozofa platonskega tipa.

Kakor v svojih znanstvenih, kulturnih in političnih spisih in polemikah, je Masaryk tudi v svojih literarnih kritikah nastopal možato, brezkompromisno, toda zmeraj demokratsko in humanistično. Njegovemu duhu povsem odgovarjajoč je bil tudi njegov literarno kritični stil: ofenziven, jedrnat, brez okraskov in podob, toda živahen in prežet z ljubeznijo do obravnavanega problema in poln obzirnosti do nasprotnikovega mnenja.

Tako je Masaryk s svojo literarno kritiko, posebno pa s svojo iniciativo na tem področju z uspehom pomagal preoblikovati češko literaturo in češko literarno vedo in si je prav s tem, ker je z njo pogosto kar avtoritativno posegel tudi v zgodovino svetovnih literatur, pridobil in utemeljil svoj sloves svetovnega kritika. Václav Burian.

L. 1920. je napisal v Lj. Zvonu R. Krivic študijo: T. G. Masaryk kot estetik in literarni kritik.

MÜNCHEN PROSLAVLJA JUBILEJ NEMŠKE KULTURE

(Odlomek iz potopisa.)

München v pričakovanju. Skoraj z vsakega okna visi rdeča zastava s kljukastim križem. Na slehernem oknu dve zamolklo rdeči oljenici. Cestne razsvetljave nocoj ni, zato je videti mesto nekam čarobno, nekam pravljичno. Med hišami se od pločnika do pločnika gnete in preriva množica. Živa reka teles, ki nervozno drhte v radovednosti in pričakovanju. Ljudje stegujejo vratove. Prepustimo se toku... Obrazi okoli mene me zanimajo. Mlad plavolasec z brezizraznim, nekam praznim obrazom topo in napeto zre preko ramen in glav nekam v daljo. Za roko ga drži postarna ženica v črnini, gotovo mati, ki suče glavo na levo in desno in brez prestanka nervozno vzklika: »Schau, Fritz, wie schön... wunderschön, geh'...!« Fritz ne trene in se ne spremeni. Skoro vsak drugi moški ima uniformo; vojaki-letalci v elegantnih sivih suknjah in s kravatami; SA-Männer v »Nationalbraun«, gotovo